

شهری پر از کتاب‌های الکترونیکی

گفت‌وگو با دکتر مهدی فیروزان

علیرضا منسوب بصیری

رشد و توسعه پیدا کنید. توسعه در گرو یادگیری است، البته نه یادگیری به شیوه سنتی و کلاسیک، بلکه یادگیری مستمر و همیشه و همه‌جا که از طریق مطالعه و کسب اطلاعات فراهم می‌شود. برای آنکه توسعه اتفاق بیفتد، شما ناگزیر هستید ابزارهای سهل‌الوصولی را در اختیار امر توسعه، توسعه‌ای که مبتنی بر یادگیری است، قرار دهید.

در حال حاضر دنیا به سمتی می‌رود که شما می‌توانید با یک ابزار مجموعه‌ای از نیازها را برآورده کنید. این ابزار تلفن همراه با تبلت است. من معتقدم که مشیت الهی در مورد توسعه این‌گونه است که اگر امروز من نقشم را بازی نکنم، شما نقش مرا بازی می‌کنید. پس چه بهتر من نقش خود را خودم بازی کنم. اگر من به‌عنوان یک ایرانی وظیفه‌ای را که برای تولید و گسترش ای‌بوک فارسی دارم انجام ندهم، یک آمریکایی می‌آید و انجام می‌دهد. ایران کشوری است که تولید نسخه خطی کتاب و کتابخانه داری را خیلی زودتر از سایر کشورها آغاز کرد و به صنعت چاپ زودتر از خیلی کشورها مجهز شد. چرا به نشر الکترونیکی بی‌توجهی کنیم؟ اگر ما آغاز نمی‌کردیم، دیگران آغاز می‌کردند؛ کما اینکه خیلی‌ها زودتر از ما شروع کردند، اما به دلیل آنچه من اسمش را بدبینی می‌گذارم، شکست خوردند یا آن را رها کردند.

آقای قاسمی، مدیر این پروژه، خیلی آدم خوش‌بینی است و اگر ایشان نبودند، پروژه خیلی زودتر از این‌ها در اثر تنگناها و بحران‌ها شکست خورده بود.

درباره ای‌بوک برای ما بیشتر توضیح می‌دهید؟ به چه چیزی ای‌بوک می‌گویند؟
فرق آن با «پی‌دی‌اف» چیست؟

ای‌بوک به معنی کتاب الکترونیکی هم موضوعی معنوی است و هم موضوعی مادی. معنوی است به این معنا که دانش را منتقل می‌کند و مادی است به این معنا که بخشی از اقتصاد را تشکیل می‌دهد. از نظر فنی پی‌دی‌اف با ای‌بوک فرق دارد. پی‌دی‌اف حکم یک عکس را دارد؛ عکسی از یک صفحه کتاب. تنها کاری که شما با یک عکس می‌توانید انجام دهید این است که آن را بزرگ یا کوچک

فروشگاه مرکزی شهر کتاب دو در دارد: در اول که بسیار بزرگ است و از آنجا به فروشگاه‌هایی با یک عالمه کتاب هدایت شدیم، و در کوچکی که وقتی از آن وارد شدیم، اثری از کتاب دیده نمی‌شد. در عوض آدم‌های مهربانی آنجا بودند که ما را به جایی راهنمایی کردند که مهدی فیروزان، مجید قاسمی و سایر همکارانش بزرگ‌ترین پروژه نشر الکترونیکی فارسی را پایه‌گذاری کرده‌اند. سایت فروش قانونی کتاب الکترونیکی (فیدیبو) یک سامانه نشر الکترونیکی است که در حال حاضر بیش از ۲۸۰۰ کتاب در آن ثبت شده است و هر هفته نیز تعداد کتاب‌های آن بیشتر می‌شود. علاقه‌مندان به مطالعه کتاب می‌توانند از دروازه کوچک تلفن همراه یا تبلت خود وارد شهری از کتاب‌های الکترونیکی شوند و زیر سایه درختانی که از دست کارخانه‌های کاغذسازی جان سالم به در برده‌اند، کتاب بخوانند.

جناب آقای فیروزان، چرا فیدیبو و چرا کتاب الکترونیکی؟
نمی‌توان توقع داشت که همه مردم دنیا در مقابل یک فناوری

واکنش مشابه داشته باشند. به‌نظر من، فناوری‌هایی هستند که عمر کوتاهی دارند، مثل دورنگار (فکس) یا دستگاه پخش ویدیو و در مقابل فناوری‌هایی هم داریم که ماندگار هستند. فناوری‌هایی داریم که بومی و منطقه‌ای‌اند و خیلی به بوم و منطقه‌ای که در آن ظهور کرده‌اند، ربط دارند و در مقابل فناوری‌هایی هم داریم که جهانی هستند. یکی از فناوری‌هایی که به‌نظر من هم جهانی است و هم ماندگار، فناوری «نشر دیجیتال» یا «ای‌بوک» است. مادامی که انسان‌ها به مطالعه و علم‌آموزی نیاز دارند، ای‌بوک‌ها ماندگار و جهانی هستند.

به واسطه نشر دیجیتال است که اگر کتابی در آن سوی دنیا منتشر شود و علمی گسترش یابد، در این سو ما به آن دست می‌یابیم و طبیعتاً استفاده از آن آسان و بدون دردسر است. باید بدانیم که توسعه در گرو یادگیری است و یادگیری نیابت‌پذیر نیست. من نمی‌توانم بگویم شما به‌جای من کتاب بخوانید، به جای من باسواد شوید، به‌جای من

شیراز و اصفهان همه کتاب‌هایی را که در تهران چاپ می‌شوند، نمی‌بینید. در تهران هم همه کتاب‌هایی را که در شیراز و اصفهان منتشر می‌شوند نمی‌بینید. در روستاهای ما اصلاً کتاب‌فروشی وجود ندارد و کتابخانه نیز به ندرت پیدا می‌شود و غیر از کتاب‌های قرآن، مفاتیح و دیوان حافظ کتاب دیگری در دسترس مردم نیست. اما فیدیبو این امکان را فراهم کرده است که اگر شما به خط تلفن همراه و اینترنت آن دسترسی داشته باشید، می‌توانید به کلی کتاب دست پیدا کنید.

فیدیبو در حال حاضر ۲۰۰ هزار کاربر دارد و جالب است بدانید، خیلی از خریدهای کتاب از ما، از مناطقی است که دسترسی به کتاب در آنجا بسیار کم است. جنبه دیگر ای‌بوک اختصاص فضا به کتابخانه است که این روزها به خاطر خانه‌های کوچک، خیلی‌ها نمی‌دانند کتاب‌های خود را کجا نگه دارند. خیلی مدرسه‌ها فضای کتابخانه خود را به کلاس درس اختصاص داده‌اند و دیگر کتابخانه ندارند. به کمک فیدیبو، یک رایانه معمولی و حتی قدیمی را می‌توان به

باید بدانیم که توسعه در گرو یادگیری است و یادگیری نیابت‌پذیر نیست. من نمی‌توانم بگویم شما به جای من کتاب بخوانید، به جای من شوید، به جای من رشد و توسعه پیدا کنید. توسعه در گرو یادگیری است، البته نه یادگیری به شیوه سنتی و کلاسیک، بلکه یادگیری مستمر و همیشه و همه‌جا که از طریق مطالعه فراهم می‌شود

کنید. این امر باعث می‌شود بخشی از تصویر را از دست بدهید. اما در ای‌بوک شما می‌توانید همانند یک حروف‌چین، مطابق با اندازه صفحه نمایشگر تان متن و تصویرها را تنظیم کنید. برای مثال، اگر صفحه‌ای با ۲۲۰ کلمه باشد، این کلمات در ۲۲ خط ده کلمه‌ای تنظیم شده است. در نسخه پی‌دی‌اف آن من هیچ تغییری نمی‌توانم بدهم، اما در نسخه ای‌بوک می‌توانم این ۲۲۰ کلمه را به ۱۰ صفحه ۲۲ کلمه‌ای تبدیل کنم که در صفحه نمایشگر تلفن همراه یا تبلت

من با فونت و سایز دلخواه هم نمایش داده شود. تفاوت دیگر در نوشتن پاورقی و حاشیه‌نویسی است. در پی‌دی‌اف شما امکان پاورقی گذاشتن ندارید و اگر یادداشتی هم بگذارید، باید آن صفحه را حفظ باشید و بدانید که پاورقی کجا نوشته شده است. در صورتی که در نسخه ای‌بوک شما به راحتی و بدون محدودیت پاورقی می‌نویسید و هر زمان که بخواهید، آن را احضار می‌کنید و آن صفحه از کتاب که پاورقی در آن است، به شما نمایش داده می‌شود. موضوع دیگر امکان جست‌وجو در کتاب الکترونیکی است که پی‌دی‌اف این امکان را به خوبی در اختیار شما قرار نمی‌دهد. ویژگی دیگر ای‌بوک آن است که می‌توانید بخش‌هایی از کتاب را که مطالعه می‌کنید، با موضوع خاصی نشانه‌گذاری کنید و بعداً بگویید که تمام نوشته‌های حول آن موضوع را از کتاب‌های متفاوت به شما نمایش دهد. مثلاً شما ۲۰ کتاب خوانده‌اید و آن بخش‌هایی را که در مورد مدرسه‌سازی بوده است، مشخص کرده‌اید. حالا به راحتی می‌توانید تمام جملات و بند (پاراگراف)‌های مرتبط با موضوع مدرسه‌سازی

را که در این ۲۰ کتاب بوده‌اند، در یک جا کنار هم جمع کنید. امکان دیگری که فیدیبو و فناوری‌های توزیع کتاب الکترونیکی به مخاطبان می‌دهند، امکانی مشابه شبکه‌های اجتماعی است که خوانندگان یک کتاب می‌توانند در مورد آن کتاب با هم به تبادل نظر بپردازند و به صورت جمعی کتابی را بخوانند و نقد کنند. به عبارت دیگر، در حال حاضر یک شبکه اجتماعی خاص مطالعه روی بستر فیدیبو وجود دارد.

ساده‌ترین تصور درباره ای‌بوک این است که به محیط زیست کمک می‌کند. به نظر شما این فناوری چه گرهی از حوزه نشر باز می‌کند؟

یکی از مشکلات نشر در ایران توزیع است. تقریباً پنج درصد کتاب‌های منتشر شده در پایتخت به شهرهای کوچک می‌رسد. براساس آمار شرکت‌های توزیع کتاب، ۴۵ درصد از کتاب‌های منتشر شده به شهرستان‌های بزرگ‌تر می‌رسند. یعنی شما امروز در

مجوز داده است، می‌تواند وارد فیدیبو شود. منتها در اینجا هم این بحث حقوقی مطرح می‌شود که آیا بدون اجازه ناشر می‌توان کتابی را وارد فیدیبو کرد یا خیر که جواب قطعاً خیر است. برای همین مهم‌ترین چالش ما راضی کردن ناشران است. به‌علاوه، نویسندگان هم برای آنکه حقوقشان حفظ شود، باید در قراردادهایی که می‌بندند اجازه نشر الکترونیکی را به ناشر بدهند و برای میزان حق‌التألیف خود در نشر الکترونیک با ناشر توافق کنند.

۶ اگر نویسنده‌ای کتابی نوشته باشد که هنوز به صورت کاغذی چاپ نشده باشد، چه کار باید انجام دهد؟

۶ اگر نویسنده هنوز با ناشری قرارداد نداشته باشد و کتابی را برای چاپ دیجیتال پیش ما بیاورد، ما همانند یک ناشر با او برخورد می‌کنیم. مجوز نشر کتاب را از وزارت ارشاد می‌گیریم، به او مشاوره می‌دهیم و کتابش را قیمت‌گذاری می‌کنیم. بعد هم او به‌عنوان یک «مؤلف-ناشر» در فیدیبو وارد می‌شود و کتابش را در معرض فروش می‌گذارد. البته فیدیبو به عنوان بستر، درصدی از فروش کتاب را برمی‌دارد. این را هم اضافه کنیم که فیدیبو ضامن خوبی یا بدی کتاب نیست. فیدیبو بستر عرضه کتاب است و اگر کتابی در فیدیبو منتشر شد، لزوماً کتاب مورد تأیید علمی نیست. کتاب‌های علمی آن‌هایی هستند که توسط مؤسسه‌های علمی و دانشگاهی معتبر مثل «سمت» یا «نشر دانشگاهی» چاپ می‌شوند و ناشر آن‌ها اعتبار علمی به آن‌ها می‌دهد. بنابراین اگر استادان دانشگاه بخواهند کتابی چاپ کنند و امتیاز و رتبه علمی بگیرند، باید کتاب خود را به ناشران علمی معتبر سفارش دهند و بعد از آن کتاب را برای فروش الکترونیکی و دیجیتال به فیدیبو بسپارند.

۶ یکی از نگرانی‌های ناشران و نویسندگان بحث سرقت کتاب و دانلود غیرقانونی آن است. در فیدیبو این اتفاق چه‌طور پیشگیری می‌شود؟

۶ یکی از چالش‌های اصلی و اساسی ما متقاعد کردن ناشران به این بود که کتاب در صورت قرار گرفتن در فیدیبو دزدیده نمی‌شود. هر چیزی که از قبل اتفاق می‌افتاده است، الان هم اتفاق می‌افتد و فیدیبو چیزی به این نگرانی‌ها اضافه نمی‌کند. در واقع آنچه که به عنوان فروش یا عرضه غیرقانونی کتاب وجود دارد و همین الان در سطح شهر با فروش لوح فشرده حاوی پنج هزار کتاب مشاهده می‌شود، در واقع فروش پی‌دی‌اف یا عکس کتاب‌ها است. در حالی که وقتی شما کتابی را برای عرضه در فیدیبو قرار می‌دهید، این کتاب در یک فضای ابری خارج از دسترس کاربران است. برای خواندن کتاب، کاربر فیدیبو، باید به اینترنت متصل باشد تا حروف و تصویرهای کتاب روی

کتابخانه تبدیل کرد. به تازگی فناوری ارزانی آمده است که تلویزیون‌های معمولی را با هزینه کمی به مرورگر اینترنت تبدیل می‌کند. با این فناوری یک مدرسه کوچک در یک روستای دورافتاده به راحتی می‌تواند هزاران کتاب را در اختیار شاگردانش بگذارد.

۶ به مدرسه اشاره کردید. مدرسه‌ها و آموزش و پرورش چه بهره‌ای می‌توانند از فیدیبو ببرند؟

۶ آنچه الان در فیدیبو موجود است، کتاب‌های چاپی و سنتی هستند که قابلیت‌هایی به آن‌ها اضافه شده است، اما فیدیبو ظرفیت بیشتری هم دارد؛ از جمله ارائه کتاب‌هایی که تعامل بیشتری با خواننده دارند. برای مثال، به جای عکس در آن‌ها فیلم وجود دارد یا برنامه‌ی (اپلیکیشن) ضمیمه آن است که خواننده با آن تعامل می‌کند. حتی می‌توان علاوه بر قرار دادن متن و تصویر در کتاب‌های درسی مطالب بیشتری همانند فیلم و برنامه‌های تعاملی، مانند آزمایشگاه مجازی را در یک بسته و به همراه کتاب درسی به دانش‌آموز و معلم عرضه کرد.

امکان دیگری که شبکه اجتماعی فیدیبو فراهم می‌کند، تعامل معلمان با یکدیگر و نویسندگان کتاب است. الان وقتی کتابی نوشته می‌شود، جلسات زیادی برای معلمان گذاشته می‌شود تا کتاب‌های جدید به آن‌ها معرفی شود و بحث و نقد پیرامون این کتاب‌ها صورت پذیرد. در حالی که بستر شبکه اجتماعی فیدیبو این امکان را فراهم می‌کند که معلمان از هر جا نظراتشان را به اشتراک بگذارند و از نظرات همکاران خود و نویسندگان کتاب استفاده کنند. از دیگر امکانات فیدیبو تعامل معلم و شاگردان است. معلم می‌تواند روی فیدیبو فضایی داشته باشد و سؤالات شاگردانش

را جواب دهد و کتاب‌های بیشتری به آن‌ها معرفی کند. امکان دیگر خرید کتاب برای مدرسه‌هاست. هزینه خرید کتاب برای مدرسه در فیدیبو خیلی کمتر است و کتاب خراب و پاره نمی‌شود. حتی امکان هم‌زمان خوانده شدن یک کتاب توسط چند نفر هم در کتابخانه‌های مدرسه‌ها وجود دارد. در واقع دیگر لازم نیست از یک کتاب چهار نسخه خریداری شود.

۶ حالا اگر معلمی نویسنده کتاب باشد و بخواهد کتابش را روی فیدیبو قرار دهد، چه کار باید کند؟

۶ فیدیبو مثل یک فروشگاه کتاب عمل می‌کند و برای ورود کتاب به آن هیچ ضابطه‌ای وجود ندارد مگر مجوز وزارت ارشاد. یعنی هر کتابی که وزارت ارشاد به آن

فیدیبو را بهتر بشناسیم

علیرضا منسوب بصیری

وقتی کتابی را روی صفحه تبلت و یا تلفن همراه خود ورق می‌زنیم و مطالعه می‌کنیم، کاغذ کمتری را جوهری می‌کنیم و گوشه کتابخانه‌مان می‌گذاریم. اما خیلی از ما با اینکه دوست داریم کتاب الکترونیکی بخوانیم، با دو مانع روبه‌رو هستیم: اول اینکه چشم‌هایمان عادت ندارند و مزه کتاب ورق زدن یک چیز دیگر است. دوم اینکه دوست داریم بهای کتابی را که می‌خوانیم، پرداخته باشیم و کتاب کپی شده از این طرف و آن طرف را بدون رضایت نویسنده و ناشر نخوانیم.

برنامهک «فیدیبو» که دریافت و نصب آن روی تبلت یا تلفن همراه هوشمند رایگان است، نور صفحه و قلم نوشته‌های کتاب را آن قدر شبیه کتاب می‌کند که بدون خستگی چشم ساعت‌ها می‌توانید با آن کتاب بخوانید. تازه حقوق مؤلف و ناشر همه کتاب‌هایی که به شما عرضه می‌کند، رعایت شده و کتاب ارزان‌تر از نسخه کاغذی هم قابل خریداری است. ضمن آنکه صفحه کتاب‌ها متناسب با اندازه نمایشگر تبلت یا تلفن همراه شما قابل تنظیم است و شما می‌توانید اندازه فونت، رنگ زمینه و خیلی چیزهای دیگر را هم تنظیم کنید تا مطالعه‌ای راحت و بی‌دردسر داشته باشید.

فیدیبو برای تمام سیستم‌های عامل گوشی‌های همراه برنامهک دارد که از سایت «www.fidibo.com» قابل دریافت و نصب است. بعد از نصب برنامهک استفاده از آن دردسری ندارد و کافی است مراحل زیر را طی کنید:

۱. روی آیکون تنظیمات کلیک کنید و دکمه عضویت را بزنید.

۲. برای عضویت فقط باید ایمیل خود را به‌عنوان نام کاربری، و نیز رمز عبور انتخابی خودتان را وارد کنید.

۳. با مرور دسته‌بندی‌های مختلف یا

جست‌وجوی کلیدواژه موردنظر، به راحتی می‌توانید کتاب مورد نظرتان را بیابید و آن را دانلود کنید.

فیدیبو چند صفحه ابتدایی و معمولاً مقدمه کتاب را به رایگان در اختیار شما قرار می‌دهد و اگر تمایل داشتید، با خرید کتاب می‌توانید آن را برای همیشه در کتابخانه الکترونیکی خودتان قرار دهید.

صفحه او نمایش داده شوند. او نمی‌تواند کتاب را کپی کند و در اختیار فرد دیگری قرار دهد. از طرف دیگر، برای اینکه نگرانی ناشرها برطرف شود، ما سامانه‌ای به نام «رصد» راه‌اندازی کرده‌ایم تا هر کتابی که در فیدیبو قرار دارد، در فضای مجازی رصد شود و اگر جایی آن را برای دانلود غیرقانونی در سایتی قرار دهد، به سرعت ردگیری و از طریق مراجع قانونی جلوی انتشار آن گرفته شود. در واقع با سازوکاری که از طریق مراجع قضایی به‌وجود آمده است، به او تذکر داده می‌شود تا فایل را بردارد. در غیر این صورت آن سایت بسته (فیلتر) می‌شود.

به‌عنوان سؤال پایانی، در گفت‌وگو شما دورنمایی را ترسیم کردید که کتاب‌های درسی به‌صورت ای‌بوک منتشر و همراه آن‌ها بسته‌های آموزشی چندرسانه‌ای و تعاملی عرضه شوند و فضای تعاملی بیشتری برای معلمان و شاگردان فراهم آید. حالا که برای تحقق این هدف، فیدیبو بستر را فراهم کرده است، آموزش و پرورش چه کاری باید انجام دهد؟

من خیلی دوست دارم آموزش و پرورش از این ظرفیت فیدیبو استفاده کند. نیازی هم ندارد که کار خاصی انجام شود. آموزش و پرورش باید در کنار محتوای کتاب درسی (که ظاهراً فایل پی‌دی‌اف آن‌ها در اینترنت هست)، یک استاندارد به ما بدهد. خیلی‌ها هستند که در زمینه آموزش فعالیت می‌کنند، اما این حوزه شوخی‌بردار نیست و هر کاری را نمی‌شود در کنار کتاب‌های درسی قرار داد. آموزش و پرورش باید استاندارد به ما بدهد و ما براساس آن استاندارد به کمک بخش خصوصی محتوای مناسب تولید کنیم. حتی نیازی نیست که هزینه تولید محتوا را آموزش و پرورش بدهد. همین مؤسسات بخش خصوصی می‌توانند سرمایه‌گذاری کنند و از این خدمات پول نیز در بیاورند. برای آموزش و پرورش نیز خوب است، چرا که تعداد معدودی از کشورهای دنیا هستند که کتاب‌های درسی‌شان به‌صورت دیجیتال درآمده است.